

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 13 Sayı: 70 Nisan 2020 & Volume: 13 Issue: 70 April 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4093>

UNUTULAN GÖÇMENLER EL TURCOLAR: OSMANLI DÖNEMİ SURİYE BÖLGESİNDEN LATİN AMERİKA'YA YAPILAN GÖÇLER VE ETKİLERİ *FORGOTTEN MIGRANTS "EL TURCO: MIGRATIONS FROM THE SYRIA REGION TO LATIN AMERICA DURING THE OTTOMAN PERIOD AND THEIR EFFECTS*

Fatih Fuat TUNCER*
Metin ZENGİN**

Öz

Tarih boyunca insanlar, çeşitli sebeplerle doğduğu topraklardan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bu ayrılık kimi zaman zorunlu kimi zaman da gönüllü olmuştur. Göç olarak ifade edilen bu durumun hem insan üzerinde hem de geride bırakılan toprak ve göç edilen toprak üzerinde sosyal, kültürel ve ekonomik birçok etkisi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu da gerek fetihlerle kazandığı topraklar gerekse savaşlarla kaybettiği topraklar nedeni ile tarih boyunca hem göç alan hem de göç veren bir devlet olmuştur. Özellikle 19.yüzyılda Osmanlı'nın giderek güç kaybetmesi ile imparatorluk topraklarında dış güçlerin de etkisi ile karışıklıklar çıkmaya başlamış ve imparatorluktan sosyo-ekonomik ve güvenlik kaynaklı dışarıya göç başlamıştır. Özellikle Biladü's-Şam (bugünkü Ürdün, Lübnan, Suriye, Filistin) bölgesinden bir milyona yakın insan bu dönemde Latin Amerika'ya göç etmiştir. Çoğunluğu Hristiyan olan bu göçmenler başta Arjantin olmak üzere Brezilya, Şili, Peru ve Kolombiya gibi ülkelere yerleşmişlerdir. Osmanlı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin 20. Yüzyıl boyunca gerek dış politika anlayışı gereği gerekse uluslararası konjonktür sebebi ile Latin Amerika ülkeleri ve Latin Amerika'da 'el turco' olarak adlandırılan, Osmanlı pasaportu taşıyan ve çoğunluğu Arap olan göçmenlerle ilişki kuramadığı gerçektir. Bu çalışma da Soğuk Savaş sonrası gerek uluslararası siyasetin ve sistemin yeniden yapılanması gerekse küreselleşme ile birlikte dünyanın küçülmesi ile yeniden tanıdığımız ve hatırladığımız 'el Turco' serüvenini irdedeleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Göçmen, Latin Amerika, El Turco, Uluslararası Siyaset, Osmanlı İmparatorluğu.

Abstract

Throughout history, people have had to leave their lands for various reasons. This separation was sometimes mandatory and sometimes voluntary. This situation, which is referred to as migration, has had many social, cultural and economic effects both on the human and on the land left behind and on the migrated land. The Ottoman Empire had been both a migrant and an immigrant state throughout history due to the lands it gained through conquests and the lands it lost through wars. Especially in the 19th century, with the gradual loss of power of the Ottoman Empire, confusion started to emerge in the imperial lands with the influence of foreign powers and emigration from the Empire started due to socio-economic and insecurity. Especially, about one million people from the Syrian province (present-day Jordan, Lebanon, Syria, Palestine) migrated to Latin America during this period. These immigrants, mostly Christian, settled in countries such as Argentina, Brazil, Chile, Peru, and Colombia. The Republic of Turkey that was established after the Ottoman due to the foreign policy needed throughout the centuries and international conjuncture during the 20th century did not establish relations with Latin American countries and "el Turcos" the Arabs immigrants carrying the Ottoman passports. This study examines the adventure of 'el Turco', which we have known and remembered after the Cold War, both with the restructuring of international politics and the system and with the globalization.

Keywords: Immigrant, Latin America, el Turco, International Politics, Ottoman Empire.

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4034-5949>, fftuncer@gelisim.edu.tr

** Uludağ Üniversitesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0269-1637>, metin_34@yahoo.com

Giriş

İnsanlık tarihi aynı zamanda göçün de tarihidir. Göçler sonucunda dünya tarihi her seferinde yeniden şekillenmiştir. Kutsal kitaplara göre insanlık tarihi Adem ve Havva ile başlamış ve onların çocukları dünyaya dağılmıştır. Tarih kitapları hem kitlesel göçlerin hem de bireysel göçlerin günümüze etkilerini yazarlar. Osmanlı coğrafyası tarih boyunca birçok insan hareketliliğine şahit olmuştur. Bu yönüyle hem göç alan hem de göç veren bir konumda bulunmaktadır. 19. Yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması, savaşlar sonucu toprak kayıplarının başlaması neticesinde imparatorluk topraklarında göç hareketleri hız kazanmıştır. Bu göçler kimi zaman Balkan ve Kafkas coğrafyasından Anadolu'ya kimi zaman da Osmanlı topraklarından dış ülkelere doğru gerçekleşmiştir.

1516 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılan Suriye bölgesi tarih boyunca birçok işgale ve savaşa sahne olmuştur. Yaklaşık 400 yıl boyunca Osmanlı yönetimi altında kalan bölge, I. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı'dan kopmuştur. Osmanlı İmparatorluğu içerisinde Şam Vilayeti/Biladü's-Şam Vilayeti olarak adlandırılan ve bugünkü Suriye, Lübnan, Filistin, İsrail ve Ürdün topraklarını içerisinde bulandıran bölge, Osmanlı'nın gerileme ve çöküş döneminde başta İngiltere ve Fransa olmak üzere yerli elitlerin güç mücadelesine sahne olmuştur. Bölgedeki güç mücadeleleri, yöneticilerin sürekli değişmesi ve Osmanlı'da gerçekleşen ıslahatların ve reformların bölgede hassas olan düzeni sürekli değiştirmesi bölgede huzursuzluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu huzursuzluk neticesinden de bölgedeki demografik yapı bozulmuş; Osmanlı'nın diğer bölgelerinden Biladü's Şam'a (örneğin Ermeni tehciri) ve Biladü's Şam'dan da dış dünyaya yani Avrupa'ya ve Amerika kıtasına göçler gerçekleşmiştir.

Biladü's Şam'dan Amerika kıtasına göçler yoğunlukla Brezilya, Arjantin ve Şili gibi Latin Amerika ülkelerine gerçekleşmiştir. 19. yüzyıldan itibaren Latin Amerika'ya göç eden ve çoğunluğu Hristiyan Arap olan bu mülteciler Osmanlı pasaportu taşımaları sebebiyle göç ettikleri ülkelerde el Turco yani 'Türk' isimlendirilmişlerdir. Bu göçler 19. yüzyılın ilk yarısından başlayıp Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı sonrasında parçalanmasına kadar ve sonrasında da devam etmiştir. Bu süreçte bir milyondan fazla Osmanlı vatandaşının Biladü's Şam'daki topraklarını bırakıp Latin Amerika'ya göç ettiği tahmin edilmektedir. Bu göçmen nüfusun çoğunluğu Hristiyan Araplardan oluşurken yine yoğun bir Müslüman göçünün de gerçekleştiği bilinmektedir. Yine Hristiyanlar ve Müslümanlar kadar olmasa da Biladü's Şam'dan Dürzilerin, Yahudilerin ve Ermenilerin de Latin Amerika ülkelerine göç ettikleri bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nden Latin Amerika'ya gerçekleşen bu göçlerin hem Biladü's Şam'da yani bugünkü Suriye, Lübnan, Ürdün, Filistin ve İsrail topraklarında hem de Latin Amerika ülkelerinde sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan önemli etkileri olmuştur.

Nitel bir araştırma olan bu çalışma günümüzde yeniden hatırlanan el Turco göçünün sebeplerini ve bugün yaşadıkları ülkelerdeki etkilerini ele almaktadır. Çalışma, el Turco göçünün hem göçün gerçekleştiği Latin Amerika'da hem de Orta Doğu'da önemli bir etkiye sahip olduğu varsayımı üzerinden ilerlemektedir. Çalışmanın giriş bölümü hariç, üç bölümden oluşması planlanmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde göç kavramı ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Osmanlı'dan Latin Amerika'ya gerçekleşen göç, konu üzerine yazılmış olan kaynaklar ve belgeler üzerinden irdelenecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise el Turco göçünün günümüze olan etkilerini asimilasyon ve entegrasyon tartışması üzerinden incelenecektir.

1. Kavramsal Açıdan Göç

Dünya tarihi aynı zamanda göçlerin tarihidir. Göç üzerine çalışmalar aynı zamanda yer üzerine yapılan çalışmalardır. Özellikle küreselleşme üzerine yapılan tartışmalar ile birlikte bu çalışmaların sosyal bilimler literatüründe oldukça görünür hale geldiği görülmektedir. Arif Dirlik (2009), bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

"Geçen on yıl yer(place) bilincinin, aniden toplumsal ve politik analizleri istilasına tanık olundu. Son zamanlarda yapılan felsefi bir inceleme, yer bilincinin insan varlığının ayrılmaz bir parçası olduğunu öne sürüyor, çünkü 'dünyada yerler (hiç) olmasaydı ne olabileceğini düşünememek' neredeyse imkânsızdır." (Dirlik, 2009, 177).

Dirlik'in belirttiği gibi yer bilinci, insan varlığının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu noktadan hareketle, insan ile göç alan ve göç veren mekân arasındaki bağlantıyı kuran göç kavramını açıklayabilmek için göç kavramını ve göçün nedenlerini ve türlerini incelemek gerekmektedir.

Tarih boyunca savaş, çatışma, ekonomik, iklimsel, siyasi ve sosyal sebepli birçok göç olayı gözlenmiş ve bu göçler ve göçmenler üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Örneğin Lee (1966), göç kavramının menşe ve

varış yeri, müdahale engelleri ve kişisel özellikleri ile bir dizi konuyu kapsadığını vurgulamaktadır (Lee, 1966, 47). Bir insanın göç etmesi için elbette nedenleri vardır. Bu nedenler dini, siyasal, ekonomik ve kültürel sebebli olabilmektedir. Bir insanın 'göçmen' olmasındaki temel sebep genellikle 'daha iyi yaşam' olmaktadır. Sebebi ne olursa olsun 'daha iyi yaşam' beklentisi insanı göçe zorlamaktadır. Bu göçler kimi zaman 'gönüllü' kimi zaman da 'zorunlu' olabilmektedir. Ekici ve Tuncel, göçe neden olan unsurları şu şekilde yorumlamaktadırlar:

"Göçe neden olan unsurlar, göç süreci ve sonrasındaki gelişmeleri de büyük ölçüde etkilemiştir. Ekonomik nedenleri göçler, siyasi nedenli göçlerden farklı bir sürecin işlenmesine neden olabileceği gibi farklı ekonomik, sosyal ve siyasi sonuçların ortaya çıkmasına da neden olabilir. Siyasi nedenli göçler, bilinçli ve keskin bir siyasallaşma duygusuna, radikal siyasi eğilimlere, güçlü bir diasporanın oluşumuna ve toplumsal entegrasyon konusunda dirençli bir grup psikolojisine sahip olmaya zemin hazırlamaktadır." (Süleyman ve Gökhan, 2015, 13-14)

Göç olgusu, kısaca 'yer değiştirme' olarak tanımlanabilecekken zaman içinde bu bu olgu gelişmiş ve farklı anlamlar kazanmıştır (Yusuf, Ahmet ve Fırat, 2016, 2) Zira sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel sonuçları ile göç, hem göç alan alan yeri hem de göç veren yeri derinden etkilemektedir. Göç kavramı genel anlamda 'iç göç' ve 'dış göç' olarak ikiye ayrılabilir.

İç göç, bir devletin kendi sınırları içerisinde gerçekleşen göçmen hareketleridir. İç göç, bir bölgeden başka bir bölgeye veya bir şehirden başka bir şehire gerçekleşebilmektedir. İç göç sonucu devletlerin nüfusu değişmezken, göç edilen bölgelerin ve şehirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı değişebilmektedir. Dış göç ise bir devletin vatandaşlarının başka bir ülkeye yerleşmesini ifade etmektedir. Dış göç sonucu, hem göç veren devletin hem de göç alan devletin demografik, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı değişebilmektedir (Yusuf, Ahmet ve Fırat, 2016, 2-3). Göçün, toplumlar ve ülkeler arasındaki ilişkilerin ortaya çıkışında ve gelişiminde çok önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. Bu durum iç göçlerde 'hemşehri dernekleri' ile dış göçlerde de 'diasporalar' ile örneklenebilecektir. Bu açıdan göç sürecinin iyi yönetilmesi oldukça önemlidir. Eğer göç süreci iyi yönetilirse, göçün gerçekleştiği yere öncelikli olarak ekonomik bir dinamizm ve kültürel bir zenginlik kazandıracağı öngörülebilecektir. Ancak, bu süreç kötü yönetilirse de göçün gerçekleştiği yerde, toplumsal huzursuzluklar, ırkçılık, ekonomik ve sosyal olumsuzluklar ortaya çıkabilecektir (Süleyman ve Gökhan, 2015, 20).

2. El Turco Göçü Öncesi Latin Amerika, Suriye ve Göçü Tetikleyen Unsurlar

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve çöküş döneminde yaşanan savaşlar, toprak kayıpları siyasal, ekonomik, dini ve kültürel sorunlar imparatorluk içerisinde yeni bir sorunu ortaya çıkarmıştır. 'Göç sorunu' olarak adlandırılabilir bu durum sonucunda kaybedilen bölgelerdeki Türk ve Müslüman nüfusun önemli bir kısmı Anadolu'ya yönelirken, Osmanlı idaresindeki topraklarda yaşanan siyasal, dini, ekonomik ve sosyal sorunlar sonucu gayrimüslimler, Müslüman Arap nüfus ve muhalifler de Osmanlı toprakları dışına göç etmek zorunda olmuşlardır. Osmanlı'da göç edenlerin göç ettikleri yerler içerisindeki en ilginç yer hiç kuşkusuz ki Latin Amerika ülkeleridir.

Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlık yolundaki en önemli katkıyı Fransız Devrimi sağlamıştır. 19. yüzyılın başlarında I. Napolyon'un İspanya ve Portekiz üzerine yürüyerek Avrupa'yı işgale girişmesi sonrasında Latin Amerika üzerindeki Portekiz ve İspanya etkisi kırılmıştır (Erdem, 2012, 72). 19. Yüzyılda Francisco de Miranda, Simon Bolivar ve Jose de San Martin liderliğinde Latin Amerika ülkeleri birer birer bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (Erdem, 2012, 70-72). Bu ülkeler hem ulus inşa sürecini tamamlamak hem de ekonomik bağımsızlıklarını sağlamak istiyorlardı. Zira İspanyol ve Portekiz etkisinin dışında yeni bir sistem kurmak zorunda idiler. Tam da bu dönemde dünya tarihini değiştiren başka bir gelişme olmuş ve İngiltere kendi sömürgelerinde köleliği yasaklamıştı. Endüstriyel devrimi önde götüren İngiltere'nin sömürge yarışında diğer emperyalist devletleri geride bırakmak için köleliği kaldırması başta Latin Amerika ülkeleri olmak üzere ekonomisi insan gücüne yahut kölelere bağlı ülkeleri zor durumda bırakmıştı (Burkholder, 1990, 294).

Yeni Dünya'nın keşfi sonrası eşsiz bucaksız arazilerin işlenmesi ve el değmemiş madenlerin çıkarılması için 16. Yüzyıl boyunca deniz aşırı köle ticareti ile Amerika kıtasına kara kıta Afrika'dan sayılarının 25-30 milyon arasında olduğu düşünülen Afrikalı köleler taşınmıştı (Klein, 1999, 30-40). Bu kadar fazla insanın köle olarak taşınması sonucunda Güney Amerika'nın demografik, sosyal ve kültürel yapısı oldukça değişmiştir. Örneğin, bağımsızlığını yeni kazanan Latin Amerika ülkelerinin bazı bölgelerinde Afrika kökenli siyahi nüfus yönetici pozisyonunda bulunan Avrupalı beyaz nüfustan sayıca çok çok fazla idi. Bu ise kölelik sonrasında hiç hazırlanmamış olan ve demokratik bir yönetime geçmeye hazırlanan ülkelerin istemediği bir husustu (Robledo, 2006, 15).

Bağımsızlığını yeni kazanmış olan Latin Amerika ülkeleri bir taraftan ekonomik olarak ilerlemenin yollarını ararken bir yandan da kölelerden boşalan insan gücüne alternatifler yaratmak zorunda idiler. Uçsuz bucaksız arazilere sahip olan Güney Amerika ülkelerinin ekonomisi insan gücüne dayanmaktaydı. Kölelerden boşalan insan gücünü karşılamak için Latin Amerika ülkeleri başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelerden göç almaya başlamıştı. Özellikle Brezilya, Arjantin ve Şili gibi ülkeler, Avrupa'dan gelen göçmenlere vatandaşlık veriyordu (Dünya Bülteni, 2019). Latin Amerika ülkeleri ekonomik olarak ilerlemenin yolunu Avrupa'dan gelecek göçe bağlamaktaydılar. Bu yüzden Latin Amerika ülkeleri hem ekonomik gelişimi sağlamak hem de Afrikalı kökenli nüfusun yoğunluğunu yeni göçlerle azaltmak amacıyla 1820'den 1920'ye kadar yüzyıllık süreçte yoğun bir şekilde dış göçü teşvik etmişlerdir. Avrupa ve Osmanlı topraklarından Latin Amerika'ya bu süreçte milyonlarca insan göç etmiştir (Bahajin, 2008, 744-746). Tablo 1'de de görüleceği üzere özellikle, İspanya, Portekiz, İtalya, Rusya, Fransa, Almanya ve Osmanlı topraklarından bu dönemde Latin Amerika ülkelerine yoğun bir göç gerçekleştiği görülmektedir.

Ülke	Sayı	Toplam içerisindeki oranı
İtalya	6.710.000	%39,9
İspanya	5.380.000	%32
Portekiz	1.850.000	%11
Almanya	470.000	%2,8
Doğu Avrupalı Yahudiler	420.000	%2,5
Biladü's Şam (Levant)	410.000	%2,4
Fransa	360.000	%2,1
Diğer Avrupa Ülkeleri	1.220.000	%2,3
Toplam	16.820.000	%100

Tablo 1: 1820-1960 Arasında Latin Amerika'ya Göçen Avrupalılar (Moya, 2018, 48)

Osmanlı topraklarından ve özellikle Biladü's-Şam vilayetinden Amerika Kıtası'na gerçekleşen göçlerin birçok sebebi vardır. Cemal Avcı (2007) bu durumu şu şekilde yorumlar:

"XIX. yüzyıl Osmanlı tarihine baktığımızda, devletin değişen dünya şartlarına ayak uyduramadığını ve zaman içerisinde bunun getirdiği sonuçların olumsuz etkilerini yansıttığını görmekteyiz. Yaşanan sosyal problemler ve artan işsizlik sorunu devleti sıkıntıya düşürmüştür. Osmanlı ülkesi içinde dolaşan ve insanların gelecekle ilgili duygularını sömüren misyonerler ve birtakım simsarlar, aldattıkları Osmanlı vatandaşlarını, Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Amerika ülkelerinde maceralara sürüklemişlerdir." (Avcı, 2007, 21).

Osmanlı'dan büyük bir maceraya sürüklenen bu insanların, göç etmesinin ve hiç tanımadıkları bir kıtada 'el Turco' olarak anılmalarının birçok sebebi vardır. Hiç kuşkusuz ki ilk sebep ekonomiktir; yani daha iyi bir yaşamdır. Diğer sebepler de imparatorlukta artık geri dönüşü olmayan siyasi gerilimler ve misyonerlik kaynaklıdır.

2.1 Ekonomik Sebepler

18. yüzyıldan itibaren kapitülasyonlarla ekonomik olarak geri kalmış ve Avrupa'nın insafına bırakılmış bir Osmanlı ekonomisi söz konusudur. Bu kapitülasyonlarla İngiltere, Osmanlı'nın bütün topraklarında serbest ticaret hakkı elde etmiş; Fransa ise özellikle *Bilad-ı Şam* ve Beyrut'ta güçlü bir ticaret ağı kurmuştu (Acartürk ve Kılıç, 2011, 14). Osmanlı hâkimiyetinde bulunan gayrimüslim nüfusun çoğu ticaretle uğraşıyordu. Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki ticaret üzerinde kapitülasyonlar nedeni ile Avrupalı devletlerin büyük bir hâkimiyeti oluşmuştu. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren Suriye bölgesinde ticaretle uğraşan gayrimüslim Araplar, Avrupalılar ile yoğun bir ilişki içerisinde idi. 19. yüzyılda Osmanlı'nın ekonomik krizlerle boğuşması ve vergileri arttırmaya gitmesi ticaretle iştigal eden gayrimüslimlerin yeni arayışlara girmesine neden olmuştu (Ortaylı, 1984, 97).

19. yüzyılda Osmanlı ekonomisini daraltan diğer bir sebep ise Osmanlı ile Rusya arasında meydana gelen savaşlardır. Bu savaşların uzun dönemde Osmanlı ekonomisinde telafisi zor etkileri olmuştur (Yıldırım, 2001, 322). Yine bu dönem savaşlardaki mağlubiyetler sebebi ile Osmanlı yönetimi, giderek daha da büyüyen savunma problemlerinin çözümü için yeni arayışlara girmişti. Yeni ve modern bir ordu kurma gayretleri, merkezi hazinenin gelir ihtiyacını daha da arttırmıştır. Osmanlı yönetimi, bu dönemde hazineye acil gelir getirecek yollar aramıştır. Ancak bu tür uygulamalar, uzun dönemde başta tarım olmak üzere,

ticaret ve sanayi ile ilgili grupları olumsuz etkileyerek, üretim faaliyetlerini büyük ölçüde azaltmıştır (Dünya Bülteni, 2019).

Ayrıca, 19. yüzyılın sonlarında Osmanlı vilayetlerinin birçoğunda işsizlik oranı giderek artmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında Avrupa mallarının maliyeti ile yerli üretimi olumsuz etkilemesidir. Şahin ve Yıldırım bu durumu şu şekilde aktarır:

“Osmanlı imalat sektörünün -Avrupa'nın ucuz kitleselel üretimi ile karşılaştığında- düştüğü zor duruma yönelik birçok örnek mevcuttur. 1840'lardan sonra İngiltere'den ithal edilen ve en az Bursa'da üretilenler kadar kaliteli ve ucuz olan havlular, şehirde ipekli ve pamuklu imalatıyla uğraşan el tezgâhlarının sayısının azalmasına neden olmuştur. 1858'de havlu ve bornoz imalatı ile uğraşan 200 tezgâh varken, bu sayı 1860'ta 100'e, 1861'de ise 86'ya düşmüştür. Trabzon, Maraş ve Adana örneklerindeki gibi ülkenin diğer bölgelerinde de halkın Avrupa mallarını tercih etmesi, el tezgâhı sayısının giderek azalmasına ve yerel piyasalardaki daralma ile birlikte işsizliğin artmasına neden olmuştur. 1842 gibi erken bir tarihte, limanlardan uzak bir iç bölge olan Kayseri'de yerli ürünlerin ticaretinde yaşanan gerileme, buharlı gemicilik sonucu oluşan nakliye kolaylıklarına bağlanmıştır. Aynı tarihlerde Erzurum'da Avrupa mallarının Şam, Halep, Diyarbakır, Musul gibi bölgelerden gelen yerli malların yerini aldığından şikâyet edilmesi yerli üreticiler açısından yaşanan bu olumsuz sürecin diğer bir yansıması olmuştur. Avrupa rekabeti, yüzlerce yıllık geçmişi olan bazı üretim alanları yanında loncaların da son bulmasına neden olmuştur.” (Şahin ve Yıldırım, 2015, 114).

İlgili alıntıdan da anlaşılacağı üzere tüm Osmanlı vilayetlerinde olduğu gibi Biladü's-Şam içerisinde yer alan bölgeler de bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Zira bölgenin zanaatkarları birer birer işsiz kalmışlardır. İlber Ortaylı, 1893 yılında Latin Amerika ülkelerine en fazla göçün Lübnan'dan gerçekleştiğini, 4.500 Lübnanlıdan 2.500 kadarının Brezilya'ya kalanlarının ABD ve Avustralya'ya göçtüğünü nakletmektedir. Bu göçlerin büyük çoğunluğu ekonomik sebepli idi (Ortaylı, 1984, 103). Kaynaklara göre 1887 ile 1913 yılları arasında sadece Arjantin'e 131.000 Osmanlı vatandaşı göç etmiştir. Yine Şili ve Arjantin'de 1910 yılında Osmanlı Arapları arasında bir sayım yapılmış ve bu ülkedeki göçmenlerin %44,8'inin bekâr ve %9,38'inin evli olduğu tespit edilmiştir. Bu da göçün temel sebebinin ekonomik olduğunu göstermektedir (Ustan, 2009, 9-10).

2.1 Misyonerlik Faaliyetleri

1839'da Tanzimat Fermanı ile Osmanlı içerisindeki millet sistemi bir anlamda çözülmüştür. Tanzimat fermanı ile Osmanlı içerisindeki gayrimüslimlere yönelik misyonerlik faaliyetleri artmıştır. Avrupalı Devletler, Osmanlı topraklarında birçok okul ve kilise açarak gayrimüslim toplum üzerindeki nüfuzlarını artırmak istemekte idi (Kılıç, 2006, 337). Osmanlı Devleti topraklarında ve özellikle Biladü's-Şam bölgesinde Fransa ve İngiltere tarafından açılan kurumların hem Arapların Osmanlı'dan ayrılması üzerinde hem de bu bölgeden gerçekleştirilen göçlerde büyük etkileri olmuştur.

Yıl	Kilise	Kolej	Öğrenci Sayısı
1850	7	7	112
1860	49	114	2742
1880	97	331	13095
1913	163	450	25992

Tablo: 2

1850-1913 yılları arasında Osmanlı topraklarındaki yabancı kilise ve okulların sayısı (Ustan, 2009, 4)

Osmanlı topraklarında açılan yabancı okul, kolej, hastane ve diğer kurumlar misyonerlik faaliyetlerini gayrimüslimlere yönelik yapsalar da bu durum zamanla Müslüman nüfusu da derinden etkilemiştir. Bu misyonerlik faaliyetlerinin temelinde öncelikle bölge halkını kendi nüfuzları altına alma ve bölgeyi kendi çıkarlarına göre dizayn etme amacı yatmaktadır. Remzi Kılıç (2006) bu durumu şu şekilde ifade eder:

“Osmanlı Devleti'nde yabancı okulların yanı sıra; Rum, Ermeni ve Yahudi cemaatlarına ait çok sayıda gayr-i müslim cemaat okulları da açılmıştır. Osmanlı Devleti'nin güçlü olduğu zamanlarda zararlı olmayan bu azınlık okulları kapalı cemaat şeklinde, dil ve din tedrisatlarını serbestçe yapmışlardır. Osmanlı Devleti zayıflama sürecine girdikten sonra, devlet bünyesinde yaşayan gayr-i müslimlerin ayrılıkçı hareketlere yönelmiş olduklarını görmekteyiz. Osmanlı Devleti'ni yıkmak ve parçalamak isteyen Emperyalist devletler ile iş birliği yapan gayr-i müslimler, yabancıların misyoner okullarına eleman ve siyâsî gayelerine destek vermişlerdir.” (Kılıç, 2006, 335-336).

Misyonerlik faaliyetlerinde dikkat çeken bir diğer husus ise Anglikan Kilisesinin yaptığı misyonerlik faaliyetleriydi. İngiliz Krallığına bağlı olarak 19. yüzyılın başından itibaren misyonerlik faaliyetlerine başlayan Anglikan Kilisesi, Osmanlı hâkimiyetindeki Mısır, Kudüs ve Suriye bölgesinde onlarca okul açmıştır. Sultan Abdülaziz döneminde İngilizler, Suriye'nin her bölgesini misyoner faaliyetleri ile adeta bir örümcek ağı gibi sarmışlardır. İngiltere'nin 1897 tarihinde Osmanlı toprakları içerisindeki toplam okul sayısı 60'tır (Kılıç, 2006). Misyonerlerin faaliyetleri, ilgili bölgelerin yerel yöneticilerinden ve eşrafı tarafından tepki ile karşılanmıştır. Bu grup, misyonerlerin okul açmalarına engel olmak istemiş ancak Misyonerlerin okul açma izni her seferinde başkent İstanbul'dan ivedilikle verilmiştir (Çatalbaş, 2011, 169-170).

Osmanlı Devleti'nin bu dönemde misyoner faaliyetlerine engel olmak gibi bir politikasının olmadığı hatta zaman zaman bu girişimleri desteklediği görülmektedir. Örneğin İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Lord Stratford R. Canning, eşi adına bir kız okulu yaptırmak için bir arsa istemiş ve bu arsa Sultan Abdülmecid tarafından hediye edilmiştir. 1868 tarihinde yabancıların toprak edinmesini kısıtlayan engel kaldırıldıktan sonra da artık misyonerlerin kendi devletleri adına toprak satın almalarının önünde bir engel kalmamıştır (Doğan, 2016). İngiliz nüfuzunun Ortadoğu'daki dini ayağını temsil eden Anglikan kilisesi, 19. yüzyıl boyunca Filistin ve Suriye bölgesinde yürüttüğü faaliyetler ile bölgedeki insanların İngiliz etkisi ile tanışmasını sağlamış ve bir anlamda bölgeden gerçekleşen göç üzerinde etkili olmuştur.

Anglikan Kilisesi'nin bölgedeki faaliyetleri oldukça ilginçtir, sadece Müslüman ve Hristiyanlara yönelik değil bölgedeki Yahudilere yönelik de faaliyetleri bulunmaktadır. 1809 yılında kurulan ve bugünkü adı "Yahudi Halkı Arasında Kilise Hizmeti Teşkilatı" olan kurum, Yahudilerin beklediği Mesih'in İsa Mesih olduğu propagandasını yapmaktadır (Çatalbaş, 2012, 130). Bölgedeki Yahudilere yönelik faaliyetlerini arttıran Anglikan kilisesi, Filistin bölgesindeki nüfuzunu 19.yüzyıl boyunca arttırmıştır. Bölgenin demografik yapısı ile de yakından ilgilenen ve bölgeyi demografik olarak yeniden inşa ederek bölgedeki İstanbul hâkimiyetini azaltmak isteyen Kilise, bu bağlamda bu bölgeden yapılan göçleri desteklemiştir. Ayrıca Latin Amerika'ya gitmek için gerekli pasaport ve evrak işlerini de yine misyonerler takip etmiştir. Gayrimüslimler, Hristiyan din adamları ve bölgede etkin olmak isteyen devletler sayesinde Müslümanlardan daha hızlı bir şekilde pasaport sahibi olabilmişlerdir (Çatalbaş, 2011, 169). Özellikle, bölgede yaşayan Ermenilerin ABD başta olmak üzere bütün Amerika Kıtası'na göçü misyoner faaliyetler ile yakından ilgilidir (Günaydın, 2019, 125).

2.3. Politik Sebepler

Osmanlı'dan dışarıya gerçekleşen göçün bir diğer önemli sebebi de siyasidir. Özellikle I. Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'nde meydana gelen siyasi olaylar neticesinde imparatorluk içerisindeki huzursuzluk artmış ve bu huzursuzluğun etkilediği gruplar dışarıya göç etmeye başlamışlardır. 31 Mart 1909 tarihinde Sultan II. Abdülhamit'in tahtan indirilmesi ve sonrasındaki siyasi çalkantılar, Osmanlı Devleti'ndeki siyasal krizleri daha de derinleştirmiştir. İttihat Terakki'nin yönetimi ele alması ile Arap nüfusun yoğunlukta olduğu bölgelerde huzursuzluklar baş göstermiştir (Limoncuoğlu, 2018, 420). Cleveland (2008), bölgede Arapçılığın yükselmesini İttihatçıların bölge dinamiklerini dikkate almadan hareket etmelerine bağlamaktadır. Cleveland bu durumu şu şekilde anlatır:

"Ünlü Arap ailelerin hükümet kademelerindeki gelenekselleşmiş yerlerinden alarak İttihat Terakki, bunların kendi yerel halklarının isteklerini karşılamalarına imkân tanımayıp, Arap eyaletlerinde kurulu toplumsal ve siyasi düzeni bozmuştu. Arap seçkinleri artık İttihat Terakki'yi Türkleştirici bir hükümet olarak görüyorlardı. İttihat Terakki liderlerinin niyeti hükümeti Türkleştirmek değil, merkezileştirmekse de, politikaları Arap nüfusunun önemli unsurlarını rejimden soğutmaya yöneltti. İktidara alınmamalarına içerleyen ve Osmanlı sistemi içinde hazırladıkları ilerleme planlarının ortak işbirliğinin avantajlarını takdir edemeyen genç subaylar tarafından altüst edildiğini gören bazı Arap seçkinleri, İttihat Terakki'nin Osmanlıcılığına alternatifler düşünmeye başladılar." (Cleveland, 2008, 158).

İttihat Terakki'nin getirmek istediği yeni yönetim tarzına rağmen Suriye bölgesindeki Arapların, özellikle Müslüman Arapların büyük bir çoğunluğunun Osmanlı himayesinde kalmak istediği görülmektedir. Bu durumu, bir dönem Meclis-i Mebûsan üyeliği yapmış olan Beyrutlu Halil Gânim şöyle ifade etmektedir:

"Evet şüphesiz ben Osmanlı anayasasının değişmesinden yanayım çünkü Osmanlı'nın geleceği buna bağlıdır. Aynı şekilde Arap milletlerin de gelişmesinden ve ilerlemesinden Osmanlı'nın, yanayım. Yalnız bu gelişme Osmanlı'nın bayrağı altında ve Halife'nin sancağı altında olmalıdır. Bunun ise iki sebebi vardır. Birincisi Eğer İstanbul, Türklerin elinden çıkarsa Araplar gelecekte rahat edemeyeceklerdir. İkincisi Araplar Türkleri önemserler. Yunan ve Ermeniler gibi onlardan nefret etmezler" (Zengin, 2019, 18).

Yaşanan tüm huzursuzluğa rağmen Biladü's-Şam Araplarının, Osmanlı'nın himayesinde kalmak istedikleri görülmektedir. Bundan dolayı bu dönemde meydana gelen siyasi krizlerin göçler üzerinde çok

fazla etkisi olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Bununla beraber Osmanlı'nın Biladü's-Şam'da hâkimiyetinin azaldığı ve asayişe hâkim olamadığı da kaynaklarda geçmektedir (Ortaylı, 1984, 107). Ayrıca İttihat ve Terakki'nin 7 Ağustos 1909 yılında bütün vatandaşları kapsayan zorunlu askerlik yasasını yürürlüğe koymasının da bölgedeki gayrimüslim nüfusunun dışarıya göç etmesinde etkili olduğu söylenebilecektir. Bu yasa gereğince daha önce askerlik yapmayan gayrimüslimler de askerlik yapmak zorundaydı. Zorunlu askerlik yasası, gayrimüslim Arapların, Latin Amerika'ya olan göçlerini hızlandırmıştır (Hacisalihoglu, 2007, 62).

3. El Turcolar Latin Amerika'da

Osmanlı içerisinde yaşanan ekonomik, dini ve siyasi sorunlar sebebi ile özellikle Biladü's-Şam bölgesinden Latin Amerika'ya yoğun bir göçün gerçekleştiği görülmektedir. Göçmenlerin Latin Amerika ülkelerinden ağırlıklı olarak Brezilya, Arjantin ve Şili'yi tercih ettikleri bilinmektedir (Corbinos ve Rebolledo, 1997, 285). Göçmenler, göç edilen yer için önem taşımaktadır. Göç edilen topraklardaki insanların göçmenlere bakışı göçmenlerin yeni yere entegrasyonunu yakından etkileyen bir durumdur. Latin Amerika'ya ayak basan Osmanlılar, ilk etapta olumsuz karşılanmışlardır. Çünkü Latin Amerika elitleri, endüstrileşmenin yolunun Avrupa'dan gelen mülteciler ile gerçekleşeceğine inanmakta idiler. Osmanlı'dan gelen göçmenlerin ise endüstrileşme alanında herhangi bir tecrübesi olmadığı gibi bu alana ilgileri de yoktu. Göçmen Araplar ağırlıklı olarak ticaret ile ilgilenmekte idi. Bu durum yüzünden Araplar, ilk göç dalgasından sonra dinleri fark etmeksizin Latin Amerika'nın istemeyen göçmenleri haline gelmişti (Velcamp 1997: 233). Bu durum, Brezilya, Şili ve Arjantin'deki gazetelere de yansımıştır. 1911 yılında Şili'de yayınlanan El Mercurio gazetesinde Arap göçmenler hakkında şunlar yazılmıştır:

"İster Muhammedi olsunlar ister Budist olsunlar, çok uzaklardan pis kokuları burnumuza gelmekte, Konstantinapolis'in uyuz köpeklerinden daha uyuzlar. Ülkeye özgürce girip çıkmaktalar ve bu köpekler istedikleri gibi hareket edip tüm haklardan faydalanmaktalar, zira hiç kimse kendilerine nerden gelip nereye gittiklerini sormuyor. Dahası doğunun pis, iğrenç, mistik hastalıklarından ülkemize getirip getirmediklerini kimse sorgulamıyor ve hiç kimsenin de umurunda değil." (Ustan, 2009, 9).

Latin Amerika'ya ulaşan Osmanlı Araplarına karşı bu tutumun sergilenmesinin temel nedeni o dönemde Avrupa'da Osmanlı ve Türklere karşı yürütülen olumsuz propagandadan kaynaklanmaktadır. Soner Yalçın bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

"19. yüzyıl Osmanlıların çözülme sürecinin başladığı dönemdi. Avrupalı artık, medeniyetin temeli olarak gördüğü antik Yunan ile ilgilenmeye başlamıştı. Türkler, Avrupa medeniyetinin kurulduğu topraklarda Hıristiyanları idare eden despotlar olmuştu yine. Yeni imaj, ortaçağda yaratılandan farklı değildi. Türk barbarı... Türk külhanbeyiydi... Türk kan emiciydi... Türk hilebazdı... Gran Turco yeniden Le Turc'a dönüşüvermişti. Trajikomiktir; o yıllar siyasi, ticari ve kültürel alanlarda Türklerin kendilerini Avrupa'ya kabul ettirmeye çalıştıkları dönemdi. Hem kamusal alanda; Tanzimat, ticari antlaşmalar ve İslahat fermanlarıyla... Hem de bireysel olarak; saraylar, konaklar, araba sevdaları ve alafranga yaşama..." (Yalçın, 2007).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki etkisi sebebi ile Müslüman ile Türk eşanlamı iki kelimedir. Bu anlamda dünyanın gözünde Müslümanlar Türk'tür ve Osmanlıdır. Onun için de 'el Turco' olarak anılacak Latin Amerika'daki Osmanlı Arapları için Türk denmesi göçün ilk zamanları onları aşağılamak içindir (Rajina, 2016, 401) Latin Amerika'ya ulaşan Osmanlı Araplarının ilk amacı bir dönem para kazanıp geri dönmektir. Ancak, oraya vardıklarında Latin Amerika ülkelerinin hiç de anlatıldığı gibi bir yer olmadığını gördüler. Müslümanların birçoğu geri dönmek isterken gayrimüslim Arapların kalmayı tercih ettikleri görülmektedir. Cemal Avcı bu durumu şu şekilde aktarır:

"Ticaret layihelerindeki bilgilerden, Yeni Dünya'ya hayalleriyle göç eden bu insanların çoğunun, burada karşılaştıkları olumsuzluklar karşısında hayal kırıklığına uğradıkları anlaşılmaktadır. Çoğu Osmanlı vatandaşı, buralara yerleşme kaygısı taşımadan göç eden insanlar, para kazandıktan sonra tekrar vatanlarına dönebilmeyi amaçlamışlardır. Ama bu düşlerini gerçekleştirenlerin yanında sefalet içinde ölenleri de olmuştur. Dönecek parası dahi kalmayan bu insanlar uygun olmayan koşullarda yaşamış ya da en zor ve pis işleri yerine getirmek suretiyle sağlıklarını kaybetmişlerdir." (Avcı, 2007, 21).

Latin Amerika ülkelerine göç eden Osmanlı Araplarının büyük çoğunluğu ticaret ehli insanlardı. Onun için ulaştıkları ülkelerde de ticaret yapmaya başladılar. Bu ticaret birçok ülkede tekstil, seyyar satıcılık ve toptancılık şeklinde icra edilmekteydi. 1890 yılında Arjantin'de yayınlanan raporda Suriyeli Arap göçmenler hakkında şöyle denilmektedir;

"Suriyelilerin kendilerine has görünüşleri vardır. Hepimiz onların sokaklarımızda sefil yürüdüklerini, kapıdan kapıya gezdiklerini ve ellerindeki malları sürüklediklerini görürüz. Bazıları bu ticareti şehir merkezlerinde

yaparken bazıları uzak yerlere kadar giderek risk almaktadır. Bu tüccarların çoğu, nispeten büyük sermayeyle iş yapan küçük esnaflardır. Küçük bir gözlemden sonra onların ticari olarak bir değer taşımadıkları kolayca anlaşılır. Suriyeli göçmenlerin tüketici olarak rolü minimumdur ve üretici olarak oynadığı rol yoktur. Bu anlamda onların çalışması - faydalı olmaktan çok - aşırı rekabet ile sonuçlanan ve birçok soruna sahip küçük esnaflar olacakları sonucu çıkartılabilir." (Velcamp, 1997, 240)

Sonraki süreçte ticarete atılan Osmanlı vatandaşlarının kısa sürede zengin oldukları ve yaşadıkları ülkelerin sosyo-ekonomik ve kültür hayatında etkili oldukları görülmüştür. Bu durum Latin Amerika ülkelerinden Osmanlı'ya gönderilen döviz miktarlarına yansımıştır. 1891 yılında Lübnan'a bu yolla 120.000 sterlin gönderildiği kaynaklarda geçmektedir (Ortaylı, 1984, 104). Kutlu, Osmanlı Vatandaşlarının gittikleri ülkelerde ticaret yaparak yarattıkları etkiyi şu şekilde anlatır:

"Anılan dönemlerde göç eden vatandaşlarımızın bulunduğu ülkelere uyum çabaları, burada kök salarak, servet yaparak toplumsal konumlarını yükseltme, varolma çabaları da taktire şayandır. Göç ettikleri Latin Amerika ülkelerinde genellikle küçük çaplı ticari faaliyetlerle, çoğu zaman seyyar satıcılık ya da gündelikçilikle ayakta durmaya çalışan bu insanlar kısa zamanda dürüstlükleri, çalışkanlıkları ve tutumlu tavırlarıyla sermayedar olma yönünde önemli adımlar atmışlardır." (Kutlu, 2012, 35).

Latin Amerika'daki Osmanlı vatandaşlarının sayısının giderek artması sebebi ile Osmanlı ile Latin Amerika ülkeleri arasındaki ilişkiler de gelişmiştir. 11 Haziran 1910 yılında, İtalya'nın başkenti Roma'da Osmanlı İmparatorluğu ile Arjantin devleti arasında ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve karşılıklı konsolosluklar açılması için antlaşma yapılması bu duruma güzel bir örnektir. Osmanlı Devleti adına antlaşmayı Hüseyin Kazım Bey imzalarken, Arjantin adına da Roque Saenz Pena imzalmıştır. (T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2000, 230). Bu olaydan kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti, Latin Amerika'ya göç eden vatandaşlarının haklarını korumak Emir Emin Arslan'ı Arjantin büyükelçisi olarak atanmıştır. Emir Emin Arslan, Arjantin Büyükelçisi olarak seçilmesi önemlidir. Çünkü Lübnan asıllı Dürzi bir aileden gelmesi ve daha önce Osmanlı'nın Fransa ve Bürüksel konsolosluğunu yapmış deneyimli bir devlet ve fikir adamı olması onu ön plana çıkarmıştır (Zengin, 2019, 20).

31 Aralık 1910 tarihinde Arjantin'e ulaşan Emir Emin Arslan, burada çeşitli gazete ve dergilerde Osmanlı, Arap, Türk ve Müslümanlara yönelik makaleler yayınlamaya başlamıştır. Emir Arslan'ın ilk olarak Latin Amerika'da Türk ve Müslümanlara yönelik ön yargıların kırılmasına yönelik yazılar kaleme aldığı görülmektedir. Bu açıdan Emir Emin Arslan'ın yaptığı çalışmaların Osmanlı vatandaşlarının ülkeye entegrasyonunda önemli bir yer tuttuğu söylenebilir (Cleveland, 1985, 147). Bu çalışmalar arasında 1915-1921 tarihleri arasında İspanyolca yayınlanan La Nota dergisi ve yine 1926-1940 tarihleri arasında Arapça ve İspanyolca yayınlanan al-İstiqlal dergisinin Osmanlı Arapları için son derece önem teşkil ettiği söylenebilecektir (Zengin, 2019, 22).

Brezilya'daki durum Arjantin ve Şili'den farksız değildi. Rio de Janeiro'da Osmanlı Araplarının yoğun olarak yerleştiği ve işyerleri açtığı bir cadde bir süre sonra 'küçük Türkiye' diye adlandırılmıştır (Pitts, 2006, 13). Brezilya'daki yoğun Osmanlı nüfusunun etkisi basın ve yayın hayatına da yansımıştır. 1890-1940 yılları arasında Brezilya'da Arapça dilinde 394 farklı gazete ve derginin basımının yapılması bu duruma örnektir (Pitts, 2006, 18). Morrison (2006), bu durumun Sao Paulo'daki yansımalarını şu şekilde anlatır:

"Orta Doğu'dan Brezilya'ya ilk göç dalgaları Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasından önce başladığı için, göçmenler Brezilya'ya Osmanlı kimlik pasaportlarıyla geldiler. Bu durum onlara 'Türk' unvanını kazandırdı. Brezilya toplumu, Müslüman, Yahudi veya Hıristiyan olup olmadıklarına bakılmaksızın ve bu bölgede bugünkü Türkiye'den gelen göçmenlerin bulunmamasına rağmen, göçmen kökenli bu bireyler için 'turco' unvanını kullanmaya devam ediyor. Suriye ve Lübnan kökenli insanlar, São Paulo'daki Arap nüfusunun büyük bir kısmını oluşturmaktadır." (Morrison, 2005, 423).

3.1 Entegrasyon ve Asimilasyon

Latin Amerika ülkelerine ulaşan Osmanlı Arapları diğer mültecilerden farklı olarak tarımda ve fabrikalarda çalışmayı kabul etmiyorlardı. Bu durumun temel nedeni bu insanların tarım ve sanayi sektöründe bir tecrübelerinin olmaması ve yeni bir yaşama en alt seviyede işçi olarak başlamak istememeleridir. Bu durum tarım ve sanayi sektörleri için göçmen alan Latin Amerika ülkelerinin Osmanlı'dan gelen göçmenlere olumsuz yaklaşmasına neden olmuştur. Bu yüzden de Osmanlı göçmenleri gittikleri ülkelerde diğer ülkelerden gelen göçmenlerden daha fazla zorluk çekmişlerdir (Pitts, 2006, 11-12). Osmanlı vatandaşları gittikleri ülkelerde tarım ve fabrikalarda çalışmak yerine küçük iş yerleri açmış veya seyyar satıcılık yaparak iş hayatına atılmışlardır. 21. Yüzyıla gelinen süreçte 'el Turco' göçmenleri gittikleri

ülkelere uyum sağlamışlar, iş hayatlarında oldukça başarılı olmuşlar ve hatta nereden geldikleri artık konuşulmaz olmuştur. Pitts, bu durumu Brezilya'daki 'el Turco' grubu üzerinden şu şekilde yorumlar:

"Yirmi birinci yüzyılda Suriye-Lübnan kolonisi üyeleri 125 yıllık geçmişleri ile gurur duymaktadırlar. Seyyar satıcı olarak mütevazı başlangıçlarından sonra mağaza sahibi ve küçük ölçekli sanayici olarak yükselmişlerdi. İkinci nesil, profesyonel rütbelere girerek ve başarılı doktorlar, avukatlar, mühendisler, profesörler ve politikacılara dönüşmüşlerdi. Ayrıca açtıkları kiliseler, camiler, saygın yardım kuruluşları, lüks ülke kulüpleri ve güçlü ticari kuruluşlarla topluma değer kattılar. Brezilya'ya gelen tüm göçmen grupları arasında Suriyeliler ve Lübnanlılar belki de en dramatik başarı hikayesine sahipti. Aktif olarak hala Ortadoğu mirasının bazı yönlerini taşıyıcılar da kendilerini Brezilyalılar olarak nitelendirmekten gurur duyuyorlardı." (Pitts, 2006, 29).

Osmanlı Araplarının gittikleri ülkeyi hızlıca benimseyerek bir anlamda gönüllü bir asimilasyon sürecinden geçtikleri söylenebilecektir. Bu duruma neden olan ise göç sonrası ortaya çıkan kimlik bunalımı idi. Arap olarak yola çıkanlar, ulaştıkları ülkelerde el Turco olmuşlardı. 'Türk' kelimesi gerek Batı etkisi gerekse misyonerlerin propagandaları sebebi ile Latin Amerika ülkelerinde bir aşağılama hitabına dönüşmüştü. Bu sebeple göç eden Osmanlı Arapları kendilerini gizleme ihtiyacı hissetmişlerdi. Özellikle resmi işlemlerini kolaylaştırmak için Osmanlı vatandaşları kendi kimliklerini gizleme yoluna gitmişlerdir. Bu durum onların asimilasyon sürecini de hızlandırmıştır (Velcamp, 1997, 238)

El Turcolar, başlangıçta yerliler ve siyahlara benzeyen bir kategorilendirmeye tabi tutulmamış ama 'beyaz' olarak da kabul edilmemişlerdir. El Turco nitelendirmesi zamanla Osmanlı Vatandaşları dışına taşmış ve Ortadoğu kökenli tüm Güney Amerika vatandaşlarının ortak kimliğine dönüşmüştür. El Turco olarak isimlendirilen insanlar, Güney Amerikalılar yani Arjantin'in, Şili'nin, Brezilya'nın ve diğer ülkelerin yerli sakinleri tarafından 'istenmeyen yabancı' anlamına gelen 'extanjero' ve 'ziyankâr' anlamına gelen 'pernicioso' ötekileştirilmişlerdir. (Saltık, 2014)

'İstenmeyen yabancı' ve 'ziyankâr' olarak ötekileştirilen Osmanlı Vatandaşları, sonraki süreçte kendi kimliklerini gizlemişler ve giderek Latin kültürü etkisinde kültürel anlamda asimile olmuşlardır. Genel anlamda göçten itibaren bu süreci Ekrem Saltık şu şekilde özetlemektedir:

"Doğdukları evleri ve doydukları toprakları terk eden milyonlarca insan, göç ediyordu. Bu değişim sırasında Batılı ülkelerde köleliğin kaldırılmasıyla ortaya çıkan ucuz iş gücü ihtiyacı Güney Amerika'da da baş gösterince, Ortadoğu'nun çeşitli yerlerinden gelen göçmenler Arjantin, Brezilya, Meksika ve Şili gibi Güney Amerika ülkelerine yerleşmeye başlayacak, 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren sonraki bir asır boyunca yaklaşık 40 milyon insan Yeni Dünya'ya göç edecekti. Yerleştikleri şehirlere kendi hayat biçimlerini de götüren milyonlarca Ortadoğulu göçmen, Osmanlı kültür kimliğine yakın olmasalar bile Güney Amerikalılarca "El Turco" adı verilerek sürekli kenarda kalan bir "ötekiler" dünyasına itilmişti. Bu "öteki" olma hali, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı pasaportlarının miadını doldurmasıyla sona ermeyecek, yerleştikleri ülkelerin ekonomik hayatına büyük katkılar sağlayan Osmanlı vatandaşları kuşaklar boyunca dışlanarak, ikinci plana itileceklerdi." (Saltık, 2014).

İlk göçten bugüne bir asırdan fazla üre geçmiş ve 'el Turco' olarak adlandırılanlar Güney Amerika ülkelerinde önemli mevkilere gelmişlerdir. Brezilya Cumhurbaşkanı Michel Temer, Paraguay Devlet Başkanı Mario Abdo Benitez, El Salvador Devlet Başkanı Nayib Bukele, Kolombiya eski Devlet Başkanı Julio Cesar Turbay, Venezüella Devlet Başkan Yardımcısı Tarık El Aissami, Ekvator eski Cumhurbaşkanı Abdullah Jaim Bucaram ve Jamil Mahoud ve eski Arjantin Devlet Başkanı Carlos Saul Menem gibi örnekler el Turco olarak adlandırılan Osmanlı mirası Latin Amerikalı insanların bugünkü geldikleri noktayı göstermektedir. Yine bugün Brezilya parlamentosunun neredeyse %10'u el Turco kökenlidir (Saka 2019). Özellikle Arjantin eski Devlet Başkanı Carlos Menem sık sık el Turco olduğunu vurgulamaktadır. Menem, Türkiye ziyaretinde bu konuya atıf yaparak dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'den Türkiye Pasaportu istemiştir (Muratoğlu, 2014).

Yine sadece siyasette değil kültür, sanat ve ticaret alanında da birçok el Turco bugün başarıları ile hem Amerika Kıtası'nda hem de dünyada konuşulmaktadır. Lübnan asıllı Kolombiyalı şarkıcı Shakira ve yine Lübnan kökenli Meksikalı Hollywood yıldızı Salma Hayek kültür sanat alanında ün kazanmış el Turco isimlerdendir. Yıllarca Forbes dergisi tarafından dünyanın en zengini seçilen Meksikalı Carlos Slim de Lübnan kökenli bir el Turco olarak bilinmektedir (Saka, 2019).

Uzun yıllar, el Turco gerçeğine uzak kalan Türkiye ise bugün yeni bir 'El Turco diplomasisi' ile bölgede kamu diplomasisi yürütmeye çalışmaktadır. Eski Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu döneminde

Dış İşleri Bakanlığı Diaspora tanımını güncellemiş ve elçiliklere el Turco olarak adlandırılan Arap, Ermeni ve Yahudi nüfusla temasa geçme talimatı vermiştir. Davutoğlu, yolladığı genelgede şu ifadeleri kullanmıştır:

"Sadece Türkler değil; bu topraklardan göç eden herkes bizim için diasporadır. Ermeniler, Yahudiler, Rumlar, Latin Amerika'daki El Turco'lar ve Arjantin'deki Araplar dahil. Bunlar bizim insanımız. Kültürü, dili bize benzeşen insanlar." (Aydıntaşbaş, 2012).

2012 yılında başlayan el Turco açılımı bugün Türk Dış Politikası için geri planda kalmış gibidir. Zira sonraki süreçte Türkiye, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı ve 15 Temmuz Darbe girişimi gibi çok önemli süreçten geçmiştir ve geçmektedir.

Sonuç

Latin Amerika ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıkları 19. yüzyıldan bugüne kadar çok kültürlülüğün merkezi olmuştur. Bölgedeki yerli nüfus, Avrupalı nüfus, köle olarak Afrika'dan getirilen insanlar ve yeni bir hayat umudu ile bambaşka kıtaya göç eden el Turcolar. 19. Yüzyılda Latin Amerika ülkeleri bağımsızlık yolunda ilerlerken Osmanlı Devleti de telafisi olmayacak bir çöküş sürecine girmişti. Osmanlı içerisindeki ekonomik, siyasal ve sosyal sorunlar, imparatorluğun tüm bölgelerinde olduğu gibi Suriye bölgesinde yani Biladü's Şam'da da hissediliyordu. Bu süreçte Biladü's Şam'dan bir milyona yakın Osmanlı vatandaşının Latin Amerika'ya göç ettiği görülmektedir. Söz konusu göçün ekonomik, dini ve politik olmak üzere üç temel sebebi olduğu söylenebilir. Bu göçlerin birinci sebebinin ekonomi kaynaklı olduğu söylenebilecektir. Göç eden çoğu insanın amacı, ailesine para gönderebilmek veya para biriktirip geri dönmektir. Göçleri tetikleyen bir diğer unsur da misyonerlerin bölgedeki faaliyetleridir. Özellikle, Hristiyan Arap nüfus ve Ermeniler üzerinde etkili olan misyonerlerin faaliyetleri ve teşviki de bölgedeki göçü tetikleyen önemli bir unsurdur. Son olarak politik sebeplerin de göçü tetiklediği görülmektedir. Özellikle, Tanzimat ve Islahat fermanları bölgedeki yerleşik sistem hasar almış ve İttihat Terakki'nin bölgeyi merkezden yönetme politikası ile de bölge halkındaki rahatsızlık artmıştır. Bu durum da Latin Amerika'ya göçü etkileyen bir diğer unsurdur.

Birbirinden farklı sebeplerle ancak daha iyi bir yaşam umudu ile Latin Amerika'ya ulaşan Osmanlı Arapları büyük zorluklarla karşılaşmışlardır. Osmanlı Pasaportu taşıdıkları için el Turco yani Türk olarak anılan bu insanlar, Latin Amerika'nın beklediği tarım veya sanayi işçileri olmadıkları için memnuniyetsizlikle karşılanmışlardır. Bu memnuniyetsizlik zamanla bir ötekileştirmeye dönüşmüştür. Bu ötekileştirme nedeni ile el Turcolar kimliklerini gizlemek zorunda kalmışlar ve gönüllü bir asimilasyona tabi olmuşlardır. Başta Brezilya olmak üzere Arjantin, Şili ve diğer bazı Latin Amerika ülkelerine yerleşen Osmanlı Araplarının, o ülkelerdeki diğer göçmenlerden farklı olarak ticaretle ilgilendiği ve bir kısmının başarı elde ederek önemli mevkilere geldikleri görülmektedir. Neredeyse bütün Latin Amerika ülkelerinde devlet başkanlığı makamına kadar yükselen el Turcoların, Latin Amerika'da büyük bir etki yarattıkları gerçektir. Ülkelerinde en yüksek mevkilere gelen bu insanların bir kısmının atalarının doğduğu topraklarla ilişkilerini geliştirmeleri Orta Doğu'nun kaderine de etki edebilecektir. Bu noktada hem Latin Amerika ülkelerindeki el Turcoların hem de Türkiye ve Ortadoğu'daki yöneticilerin ortak bir diaspora altında bir araya gelmeleri büyük önem taşımaktadır. Böylece, bölgedeki sorunların çözümünde Birleşmiş Milletler gibi örgütler nezdinde güç birliği sağlanabilecektir.

I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı, Biladü's Şam topraklarını kaybetmiş ve bu bölge İngiliz ve Fransız mandasına girmiştir. Yani el Turcolar gurbette iken, memleketlerinin işgalini duymuş ve ellerindeki Osmanlı pasaportları ile başka bir kıtada yapayalnız kalmışlardır. Bu durum el Turco'ların Latin Amerika ülkelerine entegrasyonunu hızlandırdığı söylenebilecektir. Bugün, siyaset, kültür, iş dünyası ve sanat alanında dünyada ismini duyurmuş birçok el Turco bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti ve Türk insanı el Turco gerçeğini tam bir asır sonra hatırlamıştır. Bugün, bu konu hakkında birçok belgesellerin çekildiği ve akademik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bölge ülkelerinin gelişmekte olan ülkeler olması ve ekonomik yatırımlara açık olması sebebi ile Türkiye açısından büyük fırsatlar yaratabilecektir. Türkiye, bu ülkelerdeki insanları kendi diasporası olarak görmeli ve onlarla iletişimini arttırmalıdır. Türkiye bu açıdan 'yumuşak güç' olarak kamu diplomasisi yolu ile bu ülkedeki el Turcolara yönelik politikalar geliştirmelidir. Bu Türkiye'nin hem dünya siyasetinde daha etkin bir rol alması hem de Suriye meselesi ve Doğu Akdeniz gibi bölgesel sorunlara karşı uluslararası destek bulabilmesi için önemli olacaktır. Türkiye'nin öğrenci değişim programları, ortak kültürel projeler ve her alanda uygulamaya geçirilebilecek iş birlikleri gibi projeler ile bu adımları atması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acartürk, E., ve Ramazan K.(2011). Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonların İktisadi ve Siyasi Perspektiften Analizi. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 29, s. 2, 1-21.
- Avcı, C. (2007). XX. Yüzyılın Başlarında Amerika'ya Osmanlı Göçleri. *Erdem*, S. 15, s. 19-34.
- Aydıntaşbaş, A. (7 Temmuz. 2012). *Sizin acınızı reddetmiyorum gelin konuşalım*. <https://www.milliyet.com.tr/yazarlar/asli-aydintasbas/sizin-acinizi-reddetmiyorum-gelin-konusalim-1563905> (erişildi: Mart 9, 2020).
- Bahajin, S. (2008). El modelo latinoamericano en la integración de los inmigrantes árabes. *Ra Ximhai*, S. 4. s. 737-773.
- Başar, C. K. 2017. Osmanlı Millet Sisteminden Ulusa Geçiş. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, s. 195-231.
- Bolat, B., ve Ratip A. (2017). İngiliz Misyonerlik Faaliyetlerinin Osmanlı Devletinin Yıkılışına Etkisi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. s. 1-45.
- Burkholder, M. A. (1990). *Colonial Latin America*. New York: Oxford University Press.
- Cleveland, W. L. (1985). *Islam Against the West: Shakib Arslan and the Campaign for Islamic Nationalism*. Texas University Of Texas.
- (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*. Çeviren Mehmet Harmancı, İstanbul Agora Kitaplığı.
- Corbinos, L.A. ve Antonia R. (1997). *La Inmigración Árabe en Chile, los Caminos de la Integración*. Madrid: Libertarias.
- Çatalbaş, R. (2011). Anglikan Kilisesi Misyonerliği ve Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Etkileri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 163-176.
-(2012) Anglikan (ingiliz) Misyoner Teşkilatlar. *Journal of Faculty of Theology of Bozok University*, S.2. s. 121-138.
- Dirlik, A. (2009). *Kriz, Kimlik ve Siyaset*. Çeviren Sami Oğuz, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doğan, Ö. (27 Eylül 2016). *Muhafifler de Abdülhamid'in Okullarından Yetiştirdi*. <https://www.milatgazetesi.com/arsiv/muhafifler-de-abdulhamid-in-okullarindan-yetisti/haber-94994> (erişildi: Mart 6, 2020).
- Dünya Bülteni. (6 Kasım 2019). *93 Harbi (1877-78 Osmanlı Rus savaşı)*. <https://www.dunyabulteni.net/olaylar/93-harbi-1877-78-osmanli-rus-savasi-h406060.html> (erişildi: Mart 5, 2020).
- (11 Haziran 2019). Latin Amerika'da Kayıp Osmanlılar. <https://www.dunyabulteni.net/tarih-dosyasi/latin-amerika-da-kayip-osmanlilar-h3642.html> (erişildi: Mart 4, 2020).
- Erdem, G. (2012). Latin Amerika'da Bağımsızlık Süreci. *Latin Amerika Çalıştayı Bildiri Kitabı*, Ankara Ankara Üniversitesi Yayınları. s. 63-77.
- Günaydın, M. (2019). *Vilayat-ı Sitte'den Amerika'ya transatlantik göç (1908-1914)*. İstanbul: Hiperlink.
- Hacisalihoglu, M. (2007). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş: Ordu Millet Düşüncesi. *Toplumsal Tarih*, s. 58-64.
- Kılıç, R. (2006). Misyonerlik Ve Türkiye'ye Yönelik Misyoner Faaliyetleri. *Türklük Bilimi Araştırmalar*, 1. S. 19. s. 327-342.
- Klein, H. S. (1999). *The Atlantic Slave Trade*. Cambridge Cambridge University Press.
- Kutlu, M. N. (2012). Başlangıcından XX. Yüzyıla Kadar Türk-Latin Amerika İlişkilerine Genel Bir Bakış ve Bazı Dönüm Noktaları. *Latin Amerika Çalıştayı Bildiriler Kitabı*, Ankara Ankara Üniversitesi Yayınları, s.25-38.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, S. 3. s.47-57.
- Limoncuoğlu, A. (2018). Bir Barış Projesi Olarak Türk Milliyetçiliği. *IV. Uluslararası Ortadoğu Sempozyumu: Orta Doğu'da Barışı Tesis Etmek* içinde, yazar Alihan Limoncuoğlu ve Fatih Fuat Tuncer. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Masters, B. (2001). *Christians and Jews in the Ottoman Arab World The Roots of Sectarianism*. New York: Cambridge.
- Memiş, N. (2008). *19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda Ekonomi ve Dış Ticaret*. Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Tez.
- Morrison, S. (2005). 'Os Turcos': The Syrian-Lebanese community of São Paulo, Brazil. *Journal of Muslim Minority Affairs*, S. 25, s. 423-438.
- Moya, J. (2018). Migration and the historical formation of Latin America in a global perspective. *Sociologias*, S. 20, s. 24-68.
- Muratoğlu, M. (27 Haziran 2014). *Benzer Ekonomilerin Dansı: Tango*. <https://www.sozcu.com.tr/2014/yazarlar/murat-muratoglu/benzer-ekonomilerin-dansi-tango-543022/> (erişildi: Mart 9, 2020).
- Ortaylı, İ. (1984). 19. Yüzyıl Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, S. 4, s. 89-113.
- Pitts, M. B. (Ağustos 2006). *Forging Ethnic Identity Through Faith: Religion And The Syrian-Lebanese Community In São Paulo*. <https://etd.library.vanderbilt.edu/available/etd-07262006-113823/unrestricted/thesis.pdf> (erişildi: Mart 6, 2020).
- Rajina, F. (2016). Islam in Argentina, Deconstructing the Biases. *Journal of Muslim Minority Affairs*, S. 36. s.339-412.
- Robledo, E. (2006). *Argentina También Es Afro*. Buenos Aires: Área Contenidos y Publicaciones.
- Saka, H. (10 Şubat 2019). *Latin Amerika'yı yöneten: El-Turco'lar*. <https://www.yenisafak.com/hayat/latin-amerikayi-yoneten-el-turcoler-3445695> (erişildi: Mart 8, 2020).
- Saltık, E. (Kasım 2014). *Yeni Dünyada Eksi Osmanlılar: El Turco*. Yedi Kita.
- Süleyman, E. ve Tuncel G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum*, S. 5. s. 9-22.
- Şahin, L. ve Kadir Y. (2015). On Dokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türkiye'de İşsizlikle Mücadele Politikalarının Gelişimi. *Çalışma ve Toplum*, S. 2. s. 111-152.
- T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. Osmanlı Arşivinde Bulunan Muahedemelerden Örnekler. *Devlet Arşivleri*, 2000. https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskiteden/yayinlar/osmanli-arsivi-yayinlar/osmanli_arsivinde_bulunan_muahedemelerden_ornekler.pdf (erişildi: Mart 7, 2020).
- Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. 2019. <https://sozluk.gov.tr/> (erişildi: Mart 10, 2020).
- Ustan, M. (12 Aralık 2009). *Güney Amerika'daki Osmanlılar: Osmanlı Araplarının Güney Amerika'ya Göçleri, Sebepleri ve Sonuçları*. https://www.academia.edu/11025140/G%C3%9CNEY_AMER%C4%B0KADAK%C4%B0_OSMANLI_ARAPLARI_Latin_Amerika_Lo_s_Turcos_ (erişildi: Mart 5, 2020).
- Velcamp , T.A. (2010). The historiography of Arab immigration to Argentina: The intersection of the Imaginary and the Real Country. *Immigrants & Minorities: Historical Studies in Ethnicity, Migration and Diaspora*, s. 227-248.
- Yalçın, S. (1 Nisan 2007). *Avrupalıya göre 'biz kimiz'*. <https://www.hurriyet.com.tr/avrupalıya-gore-biz-kimiz-6245356> (erişildi: Mart 6, 2020).
- Yıldırım, İ. (2001). Ondokuzuncu Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 11. s. 313-326.
- Yusufoğlu, S., Uzanmaz A. ve Aslangiri F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler, Suriye Göçü Örneği. *KMÜ, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. s. 1-13.
- Zengin, M. (2019). Osmanlı'nın, Arjantin İlk Büyükelçisi Emir Emin Arslan, Hayatı ve Eserleri. *Academic Knowledge*, S.2. s.16-27.